

♦♦♦ KONTSEK ILDIKÓ

„*Rajta leszünk, nem nyugszunk míg csak
zománczunk e szép nemét sikerül
felélesztenünk*” – A sodronyzománc
használata a XIX. század második felének
magyarországi ötvösművészetében

A sodronyzománc technikáját az 1800-as évek közepén a középkori emlékek számbavétele során fedezték fel újra előbb a régiségekkel foglalkozó, tudományos igényű kutatók,¹ majd ők ösztönözték a kortárs ötvösműhelyeket utánzatok készítésére, a technika elsajátítására. A középkori és az újkori tárgyak szisztematikus gyűjtésével olyan jelentékeny tárgymennyiség halmozódott fel, amely lehetővé tette a hazai kézművesipar történetének megismerését, egyúttal megkezdődhetett a műfaj európai kapcsolatrendszerének feltárása is. A művészettörténeti megközelítés többféle megoldást talált annak a ténynek a magyarázatára, hogy a középkori Magyarország területéről viszonylag nagy számban kerültek elő hasonló eljárással készült ötvöstárgyak előbb egyházi, majd bizonyos technikai módosulásokkal kora újkori világi környezetből. A sodronyzománc eredetét egyesek a német nyelvterületen, mások Bizáncban, Itáliában találták meg. Markáns véleményként jelentkezett a technika hazai eredetének bizonygatása is. Utóbbi szempont vált meghatározóvá a kortárs művészet alakulása tekintetében, mert a nemzeti múlt s vele együtt a kifejezetten magyaros jelleg megragadásához forrást, mi több követendő mintát láttak benne.

A sodronyzománc újbóli használatának elméleti megalapozása, a történeti kutatások, a nagy kiállítások, a műgyűjtés időszaka 1859-ben, az esztergomi kincstár első publikációjával veszi kezdetét.² Műleírások és az összefüggé-

¹ BEKE László, *Sodronyzománcos ötvösművek* (MTA Művészettörténeti Kutatócsoport, Budapest 1980).

² BOCK, F., *Der Schatz der Metropolitankirche zu Gran*, in *Jahrbuch der K. K. Central-Comission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale* (Wien 1859) III/1 (Az aacheni kanonok, megbízott szakértőként méri fel az esztergomi műkincseket).

seket kereső, kronológiát felállító, műhelyek, mesterek után kutató tanulmányok folyamatosan születnek a témában egészen napjainkig. A kortárs művészet számára programot kínáló beszédekkel, tanulmányokkal Ipolyi Arnold az 1870-es évektől jelentkezett. Az 1880-tól megjelenő *Egyházművészeti Lap* Czobor Béla főszerkesztő személyes támogatásával tovább népszerűsítette e sajátosan magyarnak tartott díszítőeljárást. A korszak nagy hazai és nemzetközi kiállításai – a régiek mellett – szemlélték a frissen létrehozott műveket.³ A Pesten dolgozó Egger Henrik és Egger Dávid, valamint Link Fülöp István műhelyéből került ki a legtöbb sodronyzománcos tárgy, elsősorban liturgikus eszközök, valamint világi ékszerek. A régi műtárgyak másolatai és a régi technikát, formai megoldásokat felhasználó, de új kompozíciót létrehozó tárgyak keletkeztek 1880–1900 között. A századfordulóra a zománc kedveltsége megmaradt, de a historizáló jelleg a szecesszió szellemiségének megfelelően alakult át. A magyaros jelleget ekkorra már a népies eredetű ornamentika biztosítja, eltávolodva a gótikus stílus motívumkincsétől. A sodronyzománcot új, gyakran egyedi találmányok révén kikísérletezett zománcos díszítőmegoldások váltják fel (lásd Hibján Samu, Horti Pál művei).

Az alábbi áttekintés a programadó Ipolyi Arnold elméletirői és megrendelői tevékenységén, valamint az Esztergomban található emlékeken keresztül vizsgálja a historizáló sodronyzománc-művészet történetét.

Az aacheni kanonok, Franz Bock műve, jelentős történeti művek felé fordította a régiségek iránt érdeklődők figyelmét. Ipolyi Arnold egri kanonokként, majd Budapestre kerülve, mint szeminárium rektor több tudományág művelője, a művészeti közélet aktív szereplője, irodalmi és történelmi, építészet-történeti kutatásai mellett elkezdett foglalkozni az ötvösséggel is. 1864-ben a Lippert József építész által vezetett győri restaurálási munkálatok kapcsán a Szent László-hermáról írt az *Archeológiai Közleményekben*.⁴ A megbízó ebben az időben Simor János győri püspök, aki később, 1867-ben foglalja el az esztergomi érseki széket. Lippert tervezői tevékenysége más ötvösművek megújítására is kiterjedt, ennek nyomai az esztergomi főszékesegyházi kincs-

³ A XIX. század utolsó harmadának ötvöstárgyakat is felvonultató nagy műtárgy-seregszemléi pl. Bécsi világkiállítás (1873), párizsi világkiállítás (1878, 1889, 1900), nürnbergi ötvöskiállítás (1886), Pesti kiállítás az árvízkárosultak javára (1876), Történeti Ötvösművészeti kiállítás (1884), Iparművészeti Társulat kiállításai 1885-től, Ipolyi hagyatékának kiállítása Nagyváradon (1887), budapesti millenniumi kiállítás (1896). Állandó kiállítások: esztergomi Keresztény Múzeum (1875), Főszékesegyházi Kincstár (1885), budapesti Iparművészeti Múzeum (1896).

⁴ IPOLYI Arnold, *Magyar ereklyék*, in *Archeológiai Közlemények* (Pest 1863) III, 65–125.

⁵ Szaniszló László püspök kelyhe: sodronyzománcos, talpán hat zománcfestésű medalion, Szaniszló László (1850–1868) kapta Bihar megye papságától aranymiséje alkalmából 1864-ben. Nagyvárad,

tár számos darabján kimutathatóak. Kivitelezője Heinrich Anders bécsi ötvös volt. A műhelyükből kikerülő új, neogótikus, neoromán műveken a sodronyzománc helyett az ágyazott zománcot részesítették előnyben. Lippert az 1850-es évektől folyamatosan kapcsolatban állt Ipolyival, de közös indíttatásból megszülető sodronyzománcos mű elkészültéről nem tudunk.

A nagyváradi kincstárban őriznek egy kelyhet, melynek 1864-es elkészülte meglepően korainak tűnik, mivel a többi ismert sodronyzománcos kehely legkevesebb 11 évvel később jött létre. Tekintve, hogy más esetben is tévedett az idézett mű, itt sem zárható ki a kehely hibás azonosítása.⁵ Mintázata több középkori kehelyre vezethető vissza, nem egyetlen darab másolata.

1876-ban az árvízkárosultak javára rendkívül gazdag „Műipari és történelmi emlék-kiállítás”-t rendeztek gróf Károlyi Alajos palotájában Budapesten.⁶ Jeles darabokkal vett részt ezen Ipolyi Arnold immár besztercebányai püspökként, akárcsak pár év múlva a nagyközönség előtt állandó kiállítást megnyitó esztergomi főszékesegyház.

A népszerű kiállítás tanulságait Ipolyi a Magyar Történelmi Társulat közlönyében megjelent tanulmányában foglalta össze.⁷ A kiállított tárgyak részletes ismertetését követően kifejtette nézeteit a magyar és erdélyi zománcművészetről. Ezeket a tárgyakat tekintette a tárlat legértékesebb részének. „Hazai műtörténeti szempontból” tudta vizsgálni a műveket, mert „ezen tárgyak nagy részének mesterei és készítői is hazai művészek lehettek.”⁸ A saját kiindulópontjának megválasztását a kiállítás kapcsán felmerülő végletes nézetek elkerülésének szándékával indokolja. Egyes látogatókat „nemzeties túlbecsülés” töltött el, míg mások azt kérdezték: „mi haszna hát és mi tanulság belőle, ha ez mind idegen mű s nemzetünknek mi része se volt benne”. Azt állítja mindkét véleményről, hogy csupán az ismeretek hiánya okozza. „A műtörténeti magasabb szempont épen azt követeli, hogy kimutassuk miképp vettünk részt, mint nemzet a világ általános történetében ... E művészet és ipar gyakorlata, üzése, annak phasisai, s e mellett legfelebb valamely neme sajtó szerű kezelésének s alakulásának vizsgálata s fölismerése képezheti ebben egyedül jónemzeti műtörténeti fölfogást.”⁹ A szakemberek

---

Székesegyházi Kincstár. Közölte: KOLBA Judit – SASIANU, Alexandru, *Szent László városa 1192–1992* (Budapest 1992) 52–55.

⁶ *A magyarországi árvízkárosultak javára Budapesten gr. Károlyi Alajos palotájában 1876. évi májusában rendezett ipari és történelmi emlék-kiállítás tárgyainak lajstroma* (készítették Henszlmann Imre és Bubits Zsigmond apát, sajtó alá rendezte Szalay Imre; Budapest 1876).

⁷ IPOLYI Arnold, *Magyar mű- és történeti emlékek kiállítása*, in *Századok. A Magyar Történelmi Társulat közlönye* (1876) 486–561.

⁸ IPOLYI 1876, 528–529.

⁹ IPOLYI 1876, 531.

véleményével is lehetünk hasonlóképpen Ipolyi szerint, amikor „csak arra várunk, hogy bejusson véletlenül egy külföldi szaktudós, aki nekünk megmagyarázza néhány felületes megtekintés után, egy még felületesebb feuillettonban, hogy mi ebből a mienk, mi a magyar és mi nem”.

Ipolyi számot vet a másodlagos források, a mesternevek hiányával, és azt javasolja, hogy a meglévő emléktanyag megfigyelésével, a technikai sajátosságok révén körvonalazzuk a „magyar ékszer-ötvösművészetet”. Elsőként a „türkizekkel, korallokkal foglalt dísz tárgyak s ékszerek” csoportjáról bizonyítja, hogy Magyarországon a legnagyobb számban fordultak elő, aztán tér át a zománcművekre. Utóbbinak két speciális nemét, a *magyar zománcot* és külön az *erdélyi zománcot* tartja az igazán jelentős sajátosan hazai technikának: „A bizanti sejtes zománczhoz legközelebb áll a magyar zománcz, mely az említettnek csupán egy különváló neme lehet. A magyar zománcban is hasonlóan a fémlapra forrasztott lemezek közé öntetik a zománcz folyadék. Csakhogy itt e lemezek csavart, tekert, szemes sodronyból készülnek. Ezek után nem is csiszoltatnak le, hanem állva díszes körvonalazást képeznek. E tekintetben félig-meddig hasonlóak a filigránhoz a sodrony, vagy drótműhöz is. Ily filigrán művek: a fémlapon vagy a nélkül is reczésen font s ornamentális alakokat képező drót-művezet, külön ékszerötvösi gyakorlatot képeznek ... (itáliai gyakorlat). A magyar zománcz-gyakorlatban tehát a két technika, a filigrán és zománcz egyesül ... A filigrán, sodrony képezi a rajz vázlatát, amint kiállva szemesen vagy sodrottan ízletes alakzatot képez.”¹⁰ Legrégőbbi példának a győri Szent László herma alsó részét tartja, míg kronológiai rendben másodiknak a püspöki székhelyén, Barsszentkereszten (Garamszentkereszt) őrzött XV. századi kelyhet¹¹ nevezi meg. A továbbiakban a technika egyéb megjelenési helyeit, tárgyakat sorol fel. Részletesen bemutatja a technikában rejlő sokszínűséget, változatosságot. *Erdélyi zománcnak* nevezi a későbbi korban (XVI–XVIII. század) hanyatló, egyszerűsödő munkákat: „A fémlapra alkalmazott lemezek és sodronyok közé csak itt-ott alkalmaztatott a zománcz, mintegy virág leveleket képezve, s ezekkel változtatva másutt zománcz nélkül maradt fémalap tűnik ki.”¹² „Leginkább kardokon, kardöveken, csatokon, a magyar ruha gombházain alkalmazott” díszítő eljárás tárgyai a műkereskedelemből és csa-

¹⁰ IPOLYI 1876, 542–543.

¹¹ BEKE 1980, 68–69.

¹² IPOLYI 1876, 549

¹³ IPOLYI 1876, 559.

¹⁴ Ipolyi felvetései válasza, további kutatási eredmények publikálásra készítették sokakat. A magyar zománc eredetét, forrásait egyre többen vizsgálták, de a kortárs zománcművészet inspirálójaként

ládi hagyatékokból mind egyre felbukkantak Ipolyi korában, ahogy a festett zománcsal ékesített darabok is.

Sokoldalú történeti vizsgálódása végén így foglalja össze a hazai és a nemzetközi zománc kapcsolatára vonatkozó megállapításait: „A művészetnek tehát valamint a műveltségnek elemei mindenütt közösek lehetnek a műveltebb népeknél. De az izlés, a kezelés gyakorlata az, mely bizonyos kiváló irányokat jelez. S ilyen kétségtelenül a magyar zománc-mű is, melynek legnevezetesebb s legszámosabb emlékeit, legszámosabb neveit, legsűrűbb gyakorlatát mi vagyunk képesek előmutatni.”¹³

A műfaj fénykora után annak visszaszorulását egészen a népviselet közönséges darabjaiig vezeti. De a túlélés további lehetőségeit, vagyis az újabb felé felé ívelő korszak eljövételét vázolja több egymást követő lépésben. Előbb az erdélyi zománcos régi darabok előkerülését, használatát látja: „... a nemzeti öltöny divatba jött jobb formáival olykor megjelennek ismét régi tárgyai a hazai nemzetesebb irány nyomán a díszöltönyökön a nemzeti ruhán ... a régiség becses tárgyát a régiséggárusok kezdik, utánozva a régieket kijavítani.” A második lépésben, a technika megismerésével olyan új darabok is kikerülhetnek a mesterek keze alól, melyeket a régítől meg sem lehet különböztetni, „ha a munka jó. Ezen utánzás inkább mechanikai, gyakorlati”. Végül a jobbnak, drágábbnak tartott magyar zománc megtanulását és használatát is javasolja, különösen az egyházművészeti tárgyakon. Az utánzásnak lendületet adó műhelyeket is megnevezi: Egger testvérek, Veininger, Ratzisdorfer, Egger és társa cég. Úgy látja, a magyar zománcnak külföldön jóval nagyobb a kelete. De ez az ismeretek, a „műgond” növekedése révén Ipolyi reményei szerint bizonyosan változni fog. A műtörténet megírásának hasznát a kortárs gyakorlat elterjesztésében, fejlesztésében látja.¹⁴

Ipolyi Arnold saját gyűjteményéből nem ismerünk középkori sodronyozománcos liturgikus tárgyakat. A Keresztény Múzeumba került mintegy 20 darab olyan tárgy, melyek az XVII–XIX. századi erdélyi ötvösmunkák: csatok, gombok, valamint egy mellboglár.¹⁵ A maga által meghatározott útra lép Ipolyi mint megrendelő, amikor 1879-ben elkészítteti a barsszentkeresztii kehely hű másolatát, s feliratában magát mint a magyar sodronyozománc felélesztőjét

¹³ Ipolyihoz hasonlítható lelkesedéssel nem ünnepelték. *A zománcz-kérdéshez* (Deák Farkas előadása a magyar történelmi társulat gyűlésén), in *Egyházművészeti lap* (1880) 307–316; DEÁK Farkas, *A zománcz kérdéshez*, in *Századok* (1880) 656–678; RÖMER F. F., *I. Majcz és zománcz* (válasz az I. évf. 307. o.-án található megjegyzésre), in *Egyházművészeti lap* (1881); *Kecskeméti W. Péter ötvöskönyve* (bev. és glosszárium Ballagi Aladár; Budapest 1884).

¹⁴ Michael Neustätter, Brassó, XVII. század, ltsz: 60.57.1–2.

nevezi meg. A kehely a nagyváradai székesegyházban ma is megvan, bár legutóbbi közlések a korábbiakkal ellentétben későbbre datálták. Az ötvös neve Egger Dávid, akiről a hazai ötvöskutatás csak említések, egyes műveinek esetleges közlése révén emlékezett meg.¹⁶ Ő lett minden bizonnyal az egyik első mester, aki a sodronyzománc technikáját a régi darabok tanulmányozása révén sajátította el. A tőle ismert további alkotások nem konkrét régi műkincsek másolatai, hanem történelmi formai elemek felhasználásával készült, historizáló művek. Neogót, neoromán részletek, a sodronyzománcon kívül más zománc-technikák is megtalálhatók eszköztárában. Készített két mellkeresztet a beszercebányai püspök számára 1880–84 között,¹⁷ valamint egy pásztorbotot 1880-ban, illetve 1884-ben ágyazott zománcdíszítéssel.¹⁸

Ipolyi megrendeléseiről Czobor Béla számol be 1889-es visszaemlékezésében. Mivel ő volt az, aki Ipolyi megrendeléseit Budapesten intézte, beszámolóját hitelesnek tekinthetjük még akkor is, ha egyes évszámok esetében ellentmondásba került a fennmaradt műtárgyak feliratával, illetve a Radisics Jenő által az Ipolyi-hagyatékról készített listával.¹⁹ Czobor Béla Ipolyi Arnoldhoz írt leveleiből kiolvasható tájékozottsága és közvetítői szerepe Ipolyi műtárgyvásárlásaiban.²⁰

A magyar ötvösség történeti megismeréséhez az 1884. évi kiállítás még több adalékkal szolgált az előbbinél. Két kötetben publikálta a felvonultatott emlékeket Pulszky Károly.²¹ Ebben található meg a pozsonyi ún. Pethe-kehely, melynek másoltát emlékül Ipolyi ugyancsak elkészíttette 1885-ben, de erre a feladatra másik ötvöst választott Link Fülöp személyében.²² 1887-ben meg Radisics 65. számon ismertette kalauzában, de jelenleg nincs tudomásunk

¹⁶ Egger Dávid és Egger Henrik több munkája megtalálható az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében: *Historizmus és Eklektika. Kiállítás az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből. I–II* (szerk. Péter Márta; Budapest 1992).

¹⁷ Tárgyleírás: RADISICS Jenő, *Képes kalauz néh. Ipolyi Arnold nagyváradai püspök gyűjteményéhez*, in *Archeológiai Értesítő* (1887) 27., 32., sz.; utal mindkettőre: CZOBOR Béla, *Ipolyi Arnold emlékezete* (felolvasatott az Orsz. Régészeti és embertani Társulat 1888. évi decz. 27-iki közgyűlésén) (Budapest 1889); ábrázolás: RADISICS 23. és CZOBOR 1889, 17.

¹⁸ Feltehetőleg azonos az esztergomi Ipolyi pásztorbottal, Főszékesegyházi Kincstár, ltsz: 1964.173.1.

¹⁹ CZOBOR Béla(?), *Ipolyi Arnold...* [főpapi mellkeresztet készíttetett], in *Egyházművészeti lap* (1880) 191–192; RADISICS Jenő, *Képes kalauz néh. Ipolyi Arnold nagyváradai püspök gyűjteményéhez* (Budapest 1887) 27. sz., 32. sz.

²⁰ Esztergom, Prímási Levéltár, Ipolyi Arnold levelei, Cz 206–244.

²¹ PULSZKY Károly – RADISICS Jenő: *Az ötvösség remekei s magyar történeti ötvösmű kiállításon. I–II* (Budapest 1884).

²² CZOBOR Béla(?), *Ipolyi Arnold...* [Link Fülöp: kehely], in *Egyházművészeti lap* (1886) 31.

meglétéről. Link Fülöp, később Link Fülöp István a bevezető másolat elkészítésének sikerével Egger mellé sorakozott a kedvelt egyházi megrendelések végrehajtójaként. Működéséről részleteiben ugyancsak keveset tudunk, de a XIX. század utolsó másfél évtizedének gyakran foglalkoztatott és méltányolt ötvösei közé sorolták, szerepelt valamennyi jelentős iparművészeti kiállításon.²³

1885-ben a pannonhalmi apát, Kruesz Krizosztom is felújított, illetve kiegészített egy régi sodronyzománcos keresztet.²⁴ Egyes vélekedések²⁵ szerint az egész kehely új, a bécsi Anders műhely munkáját dicséri.

Ő készítette el Ipolyi Arnoldnak a Czobor által oly nagyra becsült pluviale csatját a nagyváradi székfoglaló alkalmából 1886-ban. A mellboglár formájú ékszer mintájául a 17. századi boglárók szolgáltak, és középre a győri Szent László-herma kicsinyített másolatát illesztette Link Fülöp.²⁶ A csat eltűnt, de fotóról ismert.

1886-ban Simor János hercegprímás aranymiséjéről megemlékezve Budapest városa ajándékként a főpap egy rendkívül díszes kivitelű pásztorbotot kapott.²⁷ Zománcdíszei nagyrészt sodronyzománcok. Ez a mű talán a korszak és a XIX. századi historizáló sodronyzománc művészetének legpompásabb darabja. Tervezője Rauscher Lajos, kivitelezője Egger Dávid.²⁸ A pásztorbot motívumgazdag növényi és geometrikus díszje, a zománctechnikák sokfélesége egészen egyedülálló. A kampót díszítő Szeplőtelen Szűz Mária Simor János címerét idézi fel, a többi elemről a középkor már kevésbé, sokkal inkább a barokk szertelensége juthat eszünkbe. A mű tervezéséhez és a kivitelező kiválasztásához a főváros feltehetőleg kikérte Ipolyi és Czobor véleményét.

²³ A *Magyar Iparművészet* (1900) 153 közli a díjait: „1888-ban sodronyzománcért elismerő oklevelet, 1891-ben sodronyzománcos ötvösműért 50 fnt II. díjat” nyert az Iparművészeti Társulat kiállításain.

²⁴ Ún. „Mátyás-kehely”. Kupa 1482, talp XIX. sz. második fele, Kruesz Krizosztom főapát (1865–1885) újította fel a bécsi Heinrich Andersszel aranyozott ezüst, trébelt, öntött, vésett, beágyazott és sodronyzománc, magasság: 26, talp átmérő: 11,5, Pannonhalma, Bencés Apátság, Kincstár. *Mons Sacer 996–1996. Pannonhalma 1000 éve* (Pannonhalma 1996) III, C.1., 159., ill.

²⁵ Kolba Judit szóbeli közlése.

²⁶ CZOBOR Béla(?), *Ipolyi Arnold váradi püspök új pluviálé-csatja*, in *Egyházművészeti lap* (1886) 246–251, 14. ábra. – Ipolyi Arnold váradi püspök új pluviálé-csatja [j. n.] 249.

²⁷ Simor János pásztorbotja: aranyozott ezüst, sodronyzománcsal és drágakövekkel, kampója állatfejes, benne Mária és Szent István. Budapest címerével. Szárán felirat: SIMOR JÁNOS BÍBORNOK ÉRSZEKNEK MAGYARORSZÁG HERCEGPRÍMÁSÁNAK 50. ÉVES ÁLDOZÁRSÁGA ÜNNEPÉRE BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS RÓM. KATH POLGÁRAI 1886 OKTÓBER 28.; Magasság: 189 cm, tervező: Rauscher Lajos, készítette: Zitterbarth Károly budapesti ékszerész, Esztergom, Főszékesegyházi kincstár, ltsz.: 64.259.

²⁸ CZOBOR Béla(?), *Simor János...* [pásztorbot; Rauscher Lajos terve], in *Egyházművészeti lap* (1886) 96.

Link Fülöpöt Ipolyi utóda, Schlauch Lőrinc is foglalkoztatta, amikor tőle rendelte meg 1892-ben a nagyváradai székesegyház Szent László fejedelméretartóját.²⁹ A győri herma mint kiindulópont egyértelműen felismerhető, de szinte csak a szent arcvonásaira szorítkozik. A Szent Korona és a talpazat új lelemény, minden biztonnyal a megrendelő igényei szerint készült. A sodronyzománc használata a talpazat hosszanti mezőinek keretmotívumain, valamint az oldalakon figyelhető meg. Zománctechnikailag egyszerűbb megoldásokat talált, a hangsúlyt elsősorban a figurák plasztikai kivitelezésére fektette. A szobrászati kivitel magas színvonalra joggal engedi meg azt a feltételezést, hogy esetleg Linken kívül más alkotó is közreműködött volna, bár erre a felirat nem utal.

Az Iparművészeti Múzeum Úrmutatóját is Link Fülöp István készítette, de a keletkezés pontos ideje nem ismert.³⁰ A Budavári Főplébánia (Mátyás-templom) plébánosa, Nemes Antal adományozta a múzeumnak. Feltehetőleg ő volt a megrendelő. A múzeum kiállítási katalógusában közölt rossz minőségű kép ismeretében a tárgyról kevés mondható el.

Esztergomban Maszlaghy Ferenc kanonoki kinevezése évében, 1889-ben folytatta a sodronyzománcos liturgikus tárgyak megrendelésének szokását.³¹ A kincstárnak adományozott kehely készítője egy bécsi mester, aki mesteri módon használja ki a technikai lehetőségeket. Az egymás mellé forrasztott szomszédos cellák színei eltérőek, a sodronyok rajzolata aprólékosan kidolgozott, változatos képet mutat. A kehely különlegessége a nádusz alatt és felett párhuzamosan körbefutó apró szoborfülkesor.

Az eddig megismert emléanyagban egyedülálló módon egy talpas oltárkereszt két szinte teljesen azonos kivitelben maradt fenn. Az egyik Esztergomban, a másik Nagyváradon. Az előbbiről úgy tudjuk, hogy Vaszary Kolos érsek kapta ajándékba Esterházy Miklós herceg és Cziráky Margit grófnő házassága alkalmából 1898-ban.³² Az ötvöst Egger Dávid vagy Link Fülöp személyében keresik az említések. A nagyváradai változatot Széchenyi Miklós püspök (1911–23) ajándékként tartják számon.³³ Genthon István közölte az általa előképpnek vélt középkori mű közlési helyét.³⁴ A kereszt szárainak díszje hasonló

²⁹ KOLBA – SASIANU 44–46.

³⁰ Úrmutató: aranyozott ezüst, sodronyzománc, ronde bosse zománc, gyögyök, gyémántok, rubinok, magasság: 88 cm, szélesség: 30 cm, Budapest, Link Fülöp István, XIX. sz. vége, Budapest, Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 18171.

³¹ Maszlaghy Ferenc kehelye: aranyozott ezüst, sodronyzománcos díszítéssel, felirattal, Dianafejes hitelesítőjeggyel, MZ mesterjegy, Bécs vagy Budapest 1889 (?), Esztergom, Főszékesegyházi Kincstár, ltsz.: 64.235.

³² Talpas oltárkereszt (pacifcale): Ezüst, sodronyzománc díszszel. Magassága: 33 cm, Esztergom, Főszékesegyházi Kincstár, ltsz.: 64.201

az Eggernek tulajdonított, reprodukcióról ismert egyik Ipolyi-féle mellkereszt-hoz, a figurális díszek Link szerzőségét sem zárják ki.

Link Fülöp István Steindl Imre tervei nyomán az erzsébetvárosi templom számára is készített kelyhet,³⁵ feltehetőleg az új templom felszentelése alkalmával. A zománcdíszsel elborított felület megjelenése messze eltávolodott a gótikus előképektől. A szögletes és félköríves, körkörös mezők, majd azokon belül a szabályosan ismétlődő hullámvonalak a historizáló komponálás végét jelzik. A motívumok elrendezésének geometrikus tisztasága, a szecesszió szabad hullámzásánál merevebb összképet mutat, mégis egy lépéssel közelebb került hozzá.

Az Ipolyi szellemében vett historizálás feladása jellemzi Lollok Lénárt kelyhét is,³⁶ amelyen egyszerű geometrikus és virágszirmos mezőkből kialakuló mintázat alakul ki sodronyzománcos cellákból, de az alap aranyozott felület több területet ural. A színvilág visszafogott, az arany és a kétféle kék szín dominál, kevés fehérrel és az ékkő bordó színével megbontva. Ezek a stilizált növényi motívumok a lágy, íves, geometrikus formák feledtetik a távoli középkori és XIX. századi előzményeket.

MASZLAGHY FERENC KANONOK KELYHE,
BÉCS VAGY BUDAPEST, 1889 (?)

³³ Oltárkereszt: apró eltérésektől eltekintve azonos megjelenésű, mint az esztergomi 64.201. leltári számú darab. Nagyvárad, Székese gyházi Kincstár. KOLBA – SASIANU 1992.

³⁴ GENTHON István, *Esztergom műemlékei. I. Múzeumok, Kincstárak, Könyvtár* (Budapest 1948) 264.

³⁵ Kehely: sodronyzománc díszítéssel, 1900 előtt, budapest-erzsébetvárosi plébániatemplom, feltehetőleg a templom felszentelésére készült. MIHALIK József, *A magyar történelmi pavilon, in A világ iparművészete Párisban. 1900* (szerk. Fittler Kamil és Györgyi Kálmán, különlenyomat az *Iparművészet* 1900. évfolyamából; Budapest 1901) 27, 109. kép.

³⁶ Lollok Lénárd kelyhe: aranyozott ezüst, sodronyzománcos díszsel. Dianafejes bélyeggel VC mesterjeggyel, magassága: 24,5 cm, Bécs, 1905 körül (?), Főszékese gyházi kincstár, ltsz.: 64.239.

MASZLAGHY FERENC KANONOK KELYHE, BÉCS VAGY BUDAPEST, 1889 (?)
(RÉSZLET)

TALPAS OLTÁRKERESZT,
BUDAPEST, 1898